

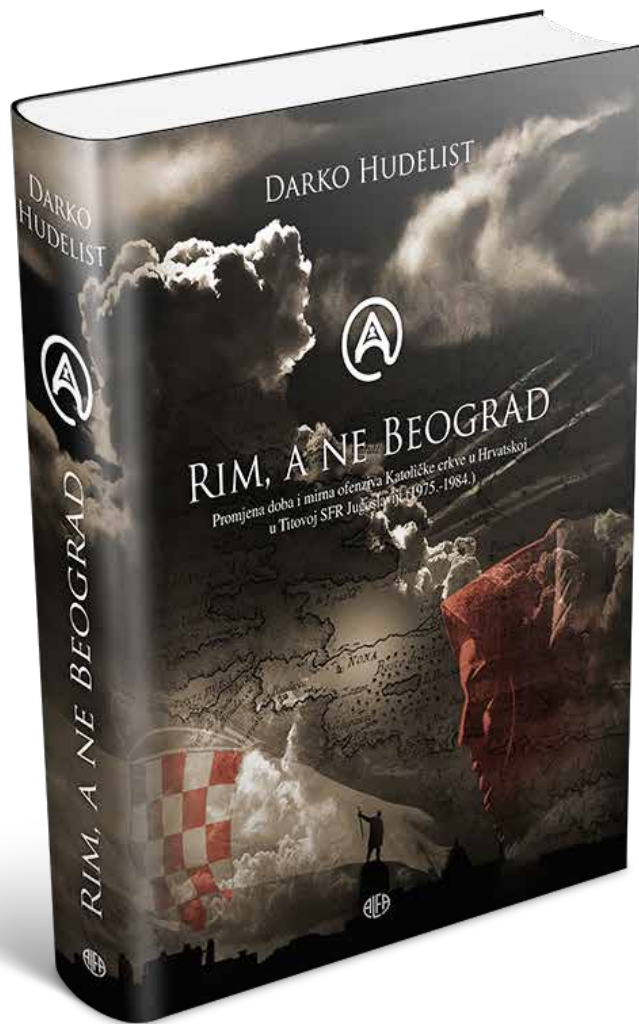
DARKO HUDELIST

RIM, A NE BEOGRAD

Promjena doba i mirna ofenziva Katoličke crkve u Hrvatskoj
u Titovoj SFR Jugoslaviji (1975.-1984.)

DARKO HUDELIST

RIM, A NE BEOGRAD

Promjena doba i mirna ofenziva Katoličke Crkve u Hrvatskoj
u Titovoj SFR Jugoslaviji (1975.–1984.)

1. izdanje
Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

Predgovor	XIII
-----------------	------

1. DIO: RIJEČ

1. Zašto je Crkva „prespavala” 1971.....	3
1. Svećenici o 1971.	3
2. Tri ključne ocjene Komisije Izvršnog vijeća Sabora SRH za vjerska pitanja o držanju Katoličke Crkve u SR Hrvatskoj tijekom 1971.....	9
3. 16 razloga zašto se Crkva nije angažirala u Hrvatskom proljeću	15
4. Reakcije nadbiskupa Franje Kuharića na političke progone nakon Titova prevrata u Karađorđevu	39
5. Limitiranost Kuharićeve „protuofenzive”	52
2. Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata – jubilejski projekt Crkve u Hrvata u funkciji isticanja i jačanja svijesti o kontinuitetu hrvatske državnosti u vrijeme Jugoslavije	57
A) OD PRAVAŠTVA DO TRINAEST STOLJEĆA KRŠĆANSTVA	
U HRVATA	57
1. Neke temeljne natuknice o pojmu <i>Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata</i>	57
2. Povezanost Alojzija Stepinca i Stjepana Krizina Sakača	58
3. Dokazi da je Sakač bio inicijator projekta <i>Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata</i>	65
B) VAŽNOST SVIJESTI O KONTINUITETU DRŽAVNOSTI HRVATSKOGA NARODA	67
1. Što je to kontinuitet, a što diskontinuitet u povijesti jednoga naroda?	67
2. Pravaška koncepcija.....	72
3. Jugoslavenski diskontinuitet i njegove posljedice	76
C) SAKAČEVA VIZIJA USMJERENE HRVATSKE POVIJESTI	78
1. Glavna nezadovoljstva i frustracije Hrvata u Kraljevini Jugoslaviji	78
2. Sakačev koordinatni sustav.....	80
3. Prva čvorišna točka: 641. (papa Ivan IV. Dalmatinac – Hrvati/pogani).....	82
4. Druga čvorišna točka: oko 679. (papa Agaton – knez Borko/Porga).....	84

5. Karakteristične situacije u 20. stoljeću u kojima se spominjao ugovor pape Agatona s Hrvatima	89
6. Treća čvorišna točka: 879. (papa Ivan VIII. – knez Branimir).....	93
7. Četvrta čvorišna točka: 1075. (papa Grgur VII. – kralj Zvonimir)	97
3. Proslavljanje jubileja Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata u vrijeme Alojzija Stepinca (1936.–1941.).....	108
<i>ODBROJAVANJE PREMA HRVATSKOJ JUBILARNOJ GODINI</i>	
<i>1940.–1941.</i>	108
1. O kakvom je odbrojavanju riječ?	108
2. Krunidba čudotvornog kipa Majke Božje s Isusom u Mariji Bistrici 1935.	110
3. Prva godina odbrojavanja: 1936. – Sakačev programatski članak „Trinaest vjekova sa sv. Petrom. Pripravljajmo se na najveći hrvatski jubilej”	112
4. Druga godina odbrojavanja: 1937. – svečanost u Kalničkoj Kapeli	113
5. Treća godina odbrojavanja: 1938. – svečanost u Biskupiji kod Knina	115
6. Četvrta godina odbrojavanja: 1939. – <i>Poslanica hrvatskog episkopata prigodom 1300-godišnjice prvih veza Hrvata sa Sv. Stolicom</i>	119
7. <i>Hrvatska jubilarna godina (1940.–1941.)</i>	122
8. Akcija Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja” za vrijeme NDH	126
9. Limitiranost Stepinčeva „prvog poluvremena”	129
4. Promjena doba	134
A) <i>VELIKA INVERZIJA</i>	134
1. Ranjenik u zaklonu – ranjenik iz zaklona.....	134
2. Pierre Teilhard de Chardin kao preteča Drugoga vatikanskog koncila	140
3. Teilhard de Chardin kao prvi navjestitelj novoga doba	148
4. Hrvatski <i>chardinovci</i>	156
B) <i>ULAZAK U NOVO, INFORMATIČKO DOBA</i>	160
1. Zbigniew Brzezinski: drugi navjestitelj novoga doba.....	160
2. Knjiga Zbigniewa Brzezinskog <i>Between Two Ages</i> (1970.): Biblija novoga vremena	164
3. Globalizacija i osnivanje Trilateralne komisije.....	173
5. Političke implikacije novoga, informatičkog doba.....	180
A) <i>PREMA UKIDANJU BLOKOVSKJE STRUKTURE SVIJETA</i>	180
1. Počeci znatnijega tehnološkog zaostajanja Sovjetskog Saveza za zemljama Zapada	180

2. Tri strategijska procesa u Europi na prijelazu iz 1960-ih u 1970-e.....	182
3. Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS).....	187
B) NOVA ZAOŠTRAVANJA IZMEĐU KATOLIČKE CRKVE U HRVATSKOJ I DRŽAVE.....	192
1. Nekoliko općih napomena	192
2. Rasprave i polemike oko novoga Ustava SFRJ	193
3. I Tito je bio informiran	195
4. „Vojujuća Crkva”	197
5. Sudski proces protiv Živka Kustića.....	202
6. Doktrinarne i praktične pretpostavke pokreta <i>Trinaest stoljeća kršćanstva</i> u Hrvata, 1975.–1984.....	225
A) NACIONALNO-KONZERVATIVNI AKCENTI U ORIJENTACIJI CRKVE U HRVATA U POSTKONCILSKOM RAZDOBLJU	225
1. Jesu li hrvatski biskupi bili konzervativni?	225
2. Učenje Tomislava Šagi-Bunića o utjelovljenju Boga i Isusa Krista u hrvatskome nacionalnom biću.....	232
B) VJERSKO-NACIONALNE PROSLAVE I NACIONALNA HODOČAŠĆA KATOLIČKE CRKVE U HRVATSKOJ (1970.–1975.).....	237
1. „Programirano usmjerenje” Katoličke Crkve u Hrvatskoj	237
2. Kanonizacija Nikole Tavelića u Rimu, 20.–21. lipnja 1970.	247
3. VI. mariološki i XIII. marijanski međunarodni kongres u Zagrebu i Mariji Bistrici, 6.–15. kolovoza 1971.	251
4. Prvo (svetogodišnje) hrvatsko nacionalno hodočašće u Mariju Bisticu, 25.–26. svibnja 1974.	256

2. DIO: DJELO

7. Godine 1975.–1976.: S riječi na djela	265
A) SVIJET: POBJEDA DINAMIČKOG MODELA	265
1. Radnički štrajkovi i demonstracije u Poljskoj tijekom 1970-ih	265
2. Upoznavanje i sklapanje savezništva Zbigniewa Brzezinskog i Karola Wojtyły, 26. srpnja 1976. na Harvardu	266
3. Vjerski zanos u informatičkom dobu	278

4. Pobjeda Jimmyja Cartera na predsjedničkim izborima u Sjedinjenim Američkim Državama, u studenome 1976.	280
B) SFR JUGOSLAVIJA: VJESNICI RASPADA	282
1. Počeci ekonomskog sunovrata SFRJ	282
2. „Dan D”: 10. rujna 1976.....	288
C) HRVATSKA MARIJANSKA GODINA 1975.–1976.	295
1. Svetogodišnje hrvatsko nacionalno hodočašće u Rim, 30. travnja – 4. svibnja 1975.	295
2. Inicijativa splitsko-makarskoga nadbiskupa Frane Franića	304
3. Kraljica Jelena i svetište Gospe od Otoka u Solinu.....	307
4. Franićeve desetogodišnje pripreme za <i>Hrvatsku marijansku godinu</i>	312
5. Neka neriješena pitanja. Uloga <i>Glasa Koncila</i> u osmišljavanju projekta <i>Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata</i>	316
6. Solinski župnik don Tugomir Jovanović	324
7. Važnost druge polovice sedamdesetih godina 20. stoljeća	331
8. Prerastanje <i>Hrvatske marijanske godine</i> (1975.–1976.) u pokret <i>Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata</i> (1975.–1984.)	333
9. Kustićeve sinteze	353
10. Nervozni tonovi	366
11. Biskupska poslanica „Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata”, iz ožujka 1976.	369
12. Biskupijska hodočašća u Solin i beatifikacija o. Leopolda Mandića, 2. svibnja 1976.	376
13. Završne svečanosti u Splitu i Solinu, 8.–12. rujna 1976.	383
 8. Godine 1977.–1978.: Druga etapa preokreta	398
A) SVIJET I JUGOSLAVIJA: OD JOSIPA BROZA TITA KAO SPECIJALNOGA CARTEROVA KURIRA DO KAROLA WOJTYŁE KAO NOVOGA PAPE	398
1. Intenziviranje američke kampanje oko ljudskih prava i u SFR Jugoslaviji.....	398
2. Posjet potpredsjednika SAD-a Waltera Mondalea SFR Jugoslaviji, 20.–22. svibnja 1977.	406
3. Turneja Josipa Broza Tita po Sovjetskom Savezu, DNR Koreji i NR Kini, 16. kolovoza – 8. rujna 1977.	410
4. Carterova novogodišnja europsko-azijska turneja	414
5. Titov posjet Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji, 7.–11. ožujka 1978. Kriza u SFRJ sve dublja, Tito sve slabiji	417
6. Izbor Albina Lucianija za papu Ivana Pavla I., 26. kolovoza 1978.	429

7. Izbor Karola Wojtyły za papu Ivana Pavla II., 16. listopada 1978.	432
B) DRUGI VRHUNAC CIKLUSA TRINAEST STOLJEĆA KRŠĆANSTVA U HRVATA: JUBILEJSKO SLAVLJE U BISKUPIJI KOD KNINA	443
1. Prvi koraci ka beatifikaciji i kanonizaciji kardinala Alojzija Stepinca	443
2. <i>Pralik Gospe Velikog Zavjeta</i> putuje domovinom	449
3. Glavni urednik emigrantske <i>Hrvatske revije</i> Vinko Nikolić priključuje se inicijativi Franje Kuharića za beatifikaciju i kanonizaciju kardinala Stepinca...	451
4. Franjo Kuharić i Živko Kustić kod Karola Wojtyły u Poljskoj, na Tijelovske dane 1978.	453
5. Specifičnosti lokaliteta Biskupija kod Knina	456
6. Jubilejska slavlja u Šibeniku i Biskupiji kod Knina, 14.–17. rujna 1978.	462
7. „Bliski susret” Živka Kustića i Ivana Lalića u Rimu nakon ustoličenja pape Ivana Pavla II., u listopadu 1978.	473
8. Epilog epizode „Biskupija kod Knina”	475
9. Godina 1979.: Vrhunac preokreta	486
A) PRVE SVJETSKJE TURNEJE PAPE IVANA PAVLA II.	486
1. Prvi pontifikalni posjet pape Ivana Pavla II. Poljskoj, 2.–10. lipnja 1979.	486
2. Turneja pape Ivana Pavla II. po Sjedinjenim Američkim Državama, 1.–7. listopada 1979.	490
B) BRANIMIROVA GODINA 1979.	492
1. Tri inicijative zadarskoga crkvenog povjesničara Eduarda Peričića.....	492
2. <i>Rimske svečanosti</i> , 28. travnja – 1. svibnja 1979.	516
3. <i>Hrvatski zavjetni križ</i>	530
4. Posjet Josipa Broza Tita Zadru, na Veliku Gospu 15. kolovoza 1979.	535
5. Proslava <i>Branimirove godine</i> u Zadru i Ninu, 1.–2. rujna 1979.	539
6. Reakcije vlasti i vjerskih komisija	549
7. Dva epiloga <i>Branimirove godine</i>	554
10. Godine 1980.–1984.: Odmotavanje prema sigurnom ishodu	562
A) 1980.	562
1. Titovo umiranje.....	562
2. Osnivanje <i>Solidarnosti</i> u Poljskoj	569
3. Pobjeda Ronalda Reagana na predsjedničkim izborima u SAD-u.....	571
4. Pastoralni pohod Franje Kuharića, Vladimira Stankovića i Živka Kustića po Južnoj Africi, Australiji i Novom Zelandu, 2. listopada – 22. prosinca 1980. ..	573

B) 1981.....	578
1. „Obračun” s Kuharićem.....	578
2. Rat Jakova Blaževića protiv Katoličke Crkve u Hrvatskoj	585
3. Usporedba između Jakova Blaževića i srpskoga nacionalističkog pokreta u SR Srbiji oko njihova odnosa prema Stepincu i Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj...595	
4. Razgovor Ivana Lalića s papinskim nuncijem Micheleom Cecchinijem, 29. travnja 1981.	600
5. Ususret euharistijskim kongresima u Hrvatskoj.....	605
6. „Politički dinamizam katoličanstva” na tlu Hrvatske.....	624
7. Operativna akcija „Partner”. Kako je Katoličku Crkvu u Hrvatskoj tajno pratila Služba državne sigurnosti SSUP-a SFRJ i RSUP-a SRH.....	628
C) 1982.–1983.	661
1. „Tajna sveta alijansa”	661
2. Živko Kustić u Njemačkoj: „Predstoji odlučan boj!”	665
3. Završna bilanca euharistijskih kongresa	675
4. Papa Ivan Pavao II. i kardinal Kuharić u Austriji, 10.–13. rujna 1983.	679
D) 1984.....	685
1. Kontroverzije oko (ne)dolaska pape Ivana Pavla II. u SRH i SFRJ	685
2. Izvršno vijeće Sabora SRH: „Za Mariju Bisticu nadležan je Republički sekretarijat za unutrašnje poslove!”	700
3. Operativna akcija „Berba 84”	716
4. Nacionalni euharistijski kongres (NEK) u Zagrebu i Mariji Bistici, 8. i 9. rujna 1984.	723
 Pogovor: Tko je, u političkom smislu, najzaslužniji za stvaranje hrvatske države – Franjo Tuđman ili Franjo Kuharić?	758
 Epilog: Naknadna razmišljanja don Živka Kustića: „Živimo u svijetu i vremenu u kojem vlada Sotona!”	786
 Kazalo imena	795
 Zahvale	808

Predgovor

Početak jeseni 2016. godine prisjetili smo se da je prošlo četrdeset godina od početka devetogodišnjega vjersko-nacionalnog pokreta Katoličke Crkve u Hrvatskoj, poznatoga pod imenom *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* (1975.–1984.). Prisjećanje se, konkretno, odnosilo na završno misno slavlje *Hrvatske marijanske* (ili *Jelenine*) *godine* koje je u nazočnosti oko 100 000 ljudi održano 12. rujna 1976. u Solinu.

Kako se veličanstveno jubilejsko gibanje o kojem je riječ protegnulo na cijelo desetljeće, 40. obljetnicu pojedinih njegovih etapa ili dionica moći ćemo obilježavati i u godinama što dolaze. Iduće, 2018. godine navršit će se 40 godina od velike vjerske svečanosti održane ispred Meštrovićeve spomen-crkve sv. Marije u Biskupiji kod Knina (ondje gdje je nekada bila srednjovjekovna bazilika kralja Zvonimira), a za dvije godine, 2019., napunit će se 40 godina od *Rimskih svečanosti* (Rim, travanj i svibanj 1979.), odnosno središnje domovinske proslave *Branimirove godine* u Ninu (rujan 1979.), pred 200 000 vjernika, kojim je manifestacijama Katolička Crkva u Hrvatskoj, uz onaj temeljni jubilej 1300. obljetnice uspostavljanja prvih veza Hrvata sa Sv. Stolicom (641.–1941.), obilježavala i proslavljala i veliku 1100. obljetnicu uspostavljanja prve međunarodno priznate hrvatske države, vezano za razmjenu pisama između pape Ivana VIII. i kneza Branimira (879.–1979.). A 2024., dakle za sedam godina, obilježiti ćemo i 40 godina od Nacionalnoga euharistijskog kongresa u Mariji Bistrici (rujan 1984.), održanog pred nepreglednim mnoštvom od 400 000 vjernika, kojim je veleslavljem ujedno bilo privedeno kraju veliko državotvorno jubilejsko gibanje Katoličke Crkve u Hrvatskoj *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*.

Poruke koje su odaslane sa spomenutih proslava možda se u onom vremenu nisu dovoljno dobro razumijevale, odnosno malo je tko tada mogao očekivati da će u samo pet godina po njihovu svršetku doći do takvih dubokih procesa i promjena u svijetu koji će i kod nas uzrokovati duboke društvene i političke tektonske potrese okončane padom komunističkoga sustava, raspadom Jugoslavije i uspostavom slobodnih i demokratskih država. Projekt *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* koji je osmislila i izvela Katolička Crkva u Hrvata imao je očito ne samo iznimno vjersko značenje, nego je poticao ljubav prema domovini, prema cijeloj povijesti i tradiciji Crkve i hrvatskoga naroda, učvršćivao

svijest o neprekidnoj državnosti hrvatskoga naroda i jačao hrvatsko nacionalno biće. Osim toga, projekt *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* značio je i osvješćivanje politika hrvatskoga naroda i utro je put političkim procesima s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina.

Međutim, o samom tome jubilejskom gibanju mi ni danas ne znamo mnogo. Ta je tema nekako ostala zanemarena, marginalizirana i nedovoljno istražena. Nisu joj dovoljno pozornosti posvetili ni crkveni povjesničari, a još manje hrvatska kritička historiografija. Osobito je ostala nejasna i nerasvijetljena veza i „vremenska uvjetovanost” toga jubilejskoga pokreta s gibanjima, procesima i događanjima u tadašnjoj SFR Jugoslaviji i svijetu, u prijelomnom razdoblju između 1975. i 1984. godine, prijelomnom koliko za Hrvatsku i bivšu SFRJ, toliko i za cijeli svijet.

Crkveni su povjesničari po samoj svojoj prirodi naviknuti promatrati i istraživati crkvene stvari i teme unutar užih crkvenih granica. Ograničavali su se, uglavnom, na povijest događaja i osoba unutar djelokruga Crkve, bez širega dovođenja u vezu s događajima i osobama na svjetovnoj razini. S druge strane, hrvatska se kritička historiografija prema Crkvi i događajima u Crkvi i oko nje najčešće odnosila podcjenjivački i s raznim predrasudama, kao da je riječ o kakvoj izdvojenoj ili usporednoj stvarnosti, a ne o nečemu što je sastavni i nerazdvojivi dio ukupnosti hrvatskoga društva.

U doba socijalizma crkvena i „svjetovna” historiografija bile su, štoviše, dva posve odvojena područja koja su funkcionirala i razvijala se gotovo neovisno, što dakako ne može biti točno. Tek se u novije vrijeme, tj. nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj, sve veći broj kritički nastrojenih povjesničara ozbiljno počinje baviti i crkvenim temama u kontekstu društvene, političke i ideološke povijesti Hrvata, ne zaobilazeći pritom ni aktualizaciju i znanstveno obrađivanje utjelovljenosti Crkve u Hrvata u hrvatsko narodno biće.

Knjiga novinara, publicista i istraživača suvremene povijesti Darka Hudelista, po struci politologa, predstavlja na tom planu vrlo značajan pomak. Njezina je tema na prvi pogled usko crkvena – glavni ili neposredan predmet knjige jest jubilejski pokret Katoličke Crkve u Hrvatskoj *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, i to promatran u vrlo širokom rasponu od samih njegovih početaka i konceptualnih „postavljanja na noge” sredinom 1930-ih, u Kraljevini Jugoslaviji, do njegova konačnog ozbiljenja i sudbonosnog utjecaja na ukupne društvene i političke prilike u SR Hrvatskoj, ali i šire, tijekom 1970-ih i 1980-ih u Titovoj SFR Jugoslaviji, u predvečerje raspada SFRJ. Međutim, njegove su namjere i ambicije mnogo šire i streme onomu što Hudelist sam voli nazivati „integralnom poviješću” ili „integralnom historiografijom”. Radnja njegove knjige odvija se, usporedno i istodobno, na tri različite ali ipak međusobno vrlo povezane razine. Jedna je razina hrvatska, s naglaskom na Katoličku Crkvu u Hrvatskoj; druga regionalna ili jugoslavenska (događaji i procesi na razini bivše SFRJ); a treća svjetska ili globalna – usredotočena na ulazak čovječanstva u novo, informatičko doba, početak globalizaci-

je i stvaranje globalnoga kapitalizma (pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država) te slamanje komunizma (socijalizma) u Istočnoj Europi i svijetu.

Hudelist u svojoj knjizi detaljno prikazuje kako su se svi ti procesi i gibanja, zapravo, slijevali u jedan te isti tijek ili vrtlog uzbibanoga povijesnog događanja koji je na prijelazu iz 1980-ih u 1990-e rezultirao, među ostalim, stvaranjem samostalne hrvatske države – Republike Hrvatske – što je i bio jedan od glavnih ciljeva (iako neizrečen eksplicitnim političkim jezikom) jubilejskoga pokreta *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*. Jasno proizlazi iz Hudelistovih istraživanja, analiza i zaključaka da je Katolička Crkva htjela da se spomenutim jubilejskim projektom u prvom redu osnaži i produbi vjera hrvatskoga naroda, ali i da hrvatski narod postane svjesniji svoje nacionalne, duhovne, kulturne i vjerske pripadnosti.

U prvoj polovici 1970-ih počela je informatička revolucija. Godine 1971. izumljen je mikroprocesor, a 1975. na 1976. – u isto vrijeme kad je Katolička Crkva u Hrvatskoj započela sa svojim jubilejskim proslavama obuhvaćenim u jedinstveni pokret *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata!* – i prvo malo stolno (mikro)računalo. Informatičku je revoluciju, jednako kao i stvaranje novoga, informatičkog doba (i njemu odgovarajuće globalizacije čovječanstva kao društvenog fenomena toga procesa) prvi najavio svećenik isusovac i znanstvenik Pierre Teilhard de Chardin u svome životnom djelu *Fenomen čovjeka*, napisanom još za vrijeme Drugoga svjetskog rata – jednako kao i u svojim člancima i esejima pisanim neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, a sabranim u knjigu *Budućnost čovjeka*. (Ta je knjiga već 1970., u izdanju splitske *Crkve u svijetu*, ugledala svjetlo dana i u hrvatskom prijevodu.)

Darko Hudelist u svojoj knjizi pokazuje kako je Drugi vatikanski koncil (1962. – 1965.), kao najveći i najutjecajniji međunarodni skup Katoličke Crkve u 20. stoljeću, značio, u svojoj biti, oživotvorenje glavnih ideja, postavki i načela Teilharda de Chardina, te kako odmah nakon njega, odgajana i usmjeravana upravo na Chardinu i njegovoj dinamističkoj filozofiji, stupa na scenu u Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj nova generacija progresistički i reformistički orijentiranih hrvatskih teologa, biskupa i svećenika, predvođena Tomislavom Šagi-Bunićem, Franom Franićem, Živkom Kustićem, Josipom Turčinovićem, Vjekoslavom Bajsićem, Bonaventurom Dudom i ostalima, koje on u knjizi naziva „hrvatskim *chardinovcima*”. Oni će, zajedno sa zagrebačkim nadbiskupom i predsjednikom BKJ Franjom Kuharićem, u razdoblju od 1975. do 1984. odigrati ključnu ulogu u jubilejskim gibanjima *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*.

Titova SFR Jugoslavija nije znala odgovoriti na izazove novoga doba. Iako su mnogi Tita smatrali jednim od najvećih državnika na svijetu, on je ipak bio čovjek staroga kova za staru epohu, koja je 1970-ih već bila na izdisaju. Titova Jugoslavija imala je, s međunarodnoga gledišta, svoj *raison d'être* samo u onakvome svijetu i u onakvoj Europi u kakvoj je postojala oštra i nepomirljiva podijeljenost na kapitalistički (demokratski) Zapad i komunistički (državnosocijalistički) Istok. Međutim, sada se, od sredine 1970-ih nadalje,

stvaraju posve nova pravila igre: s ubrzanim razvojem informatičke revolucije etatički socijalizam sve više posustaje u utrci s (globalnim) kapitalizmom, a Zapad istodobno, u okviru Hladnoga rata, pokreće niz prilično ofenzivnih i konceptualno vrhunski osmišljenih političkih akcija glavni cilj kojih je bio prevladavanje, odnosno ukidanje bipolarnе strukture Europe i svijeta – što je dugoročno značilo i gubljenje smisla postojanja SFR Jugoslavije kao nesvrstane države u svjetskim okvirima.

Vrlo važnu ulogu u tim prijelomnim događanjima odigrala je i Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS), okončana – u svojoj prvoj fazi – u Helsinkiju u ljeto 1975. Na njoj je vrlo aktivno sudjelovala i Sveta Stolica (tj. „ministar vanjskih poslova” Sv. Stolice Agostino Casaroli), što je, u ono vrijeme, bio svojevrsan presedan jer se na takvim ili sličnim međunarodnim skupovima Vatikan nije pojavljivao.

Upravo u to vrijeme, od 1975. na 1976., Jugoslaviju zahvaća teška ekonomska kriza, za koju pravog lijeka, kako se ispostavilo, nije bilo. SFRJ istodobno, u gospodarskom smislu riječi, kao da počinje prkositi svijetu i Zapadu: upravo kad se na svjetskoj razini počeo rađati globalni kapitalizam, SFRJ u jesen 1976. prelazi na ZUR (Zakon o udruženom radu) i – dogovornu ekonomiju, što je, slikovito rečeno, bio zadnji čavao ukucan u lijes jugoslavenske samoupravno-socijalističke ekonomije.

Možda će to danas nekima zazvučati pomalo neobično, ali tako je doista bilo: jedina snaga u SR Hrvatskoj i SFRJ koja je u tome prijelomnom razdoblju svjetske (i domaće) povijesti, kada se urušavao stari i rađao novi svijet, bila u potpunosti pripravna, bila je – Katolička Crkva u Hrvatskoj, s naglaskom na njezino progresističko-reformističko krilo, koje je imalo punu i neupitnu podršku prvoga biskupa Crkve u Hrvata Franje Kuharića. Na krilima Drugoga vatikanskog koncila, pritom duhovno i intelektualno formirano na učenju Pierrea Teilharda de Chardina, ustvrđuje autor, to krilo Crkve u Hrvata (ali povezano i sa svim ostalim snagama u Crkvi, uključujući i tzv. konzervativne) ni četiri godine nakon Titova gušenja Hrvatskoga proljeća, u jesen 1975., pokreće jednu samostalnu crkvenu akciju ili pokret koji će, za razliku od tzv. maspoka, završiti trijumfalno. Bio je to upravo jubilejski projekt *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*.

Za razliku od svega ostaloga što se u to vrijeme zbivalo u SRH i SFRJ, taj je pokret bio u potpunosti kompatibilan s tadašnjim gibanjima i događanjima u svijetu, a dodatno osnaživanje i potporu zadobio je u jesen 1978., kada je za novoga papu bio izabran dotadašnji krakovski nadbiskup Karol Wojtyła – čovjek koji je bio veliki saveznik Hrvata, jednim dijelom i zato što je podrijetlom bio iz onoga kraja u Južnoj Poljskoj koji se nekada zvao Bijela Hrvatska. Wojtyła se s pojedinim hrvatskim biskupima upoznao još na Drugome vatikanskom koncilu u Rimu, posebice s nadbiskupom Franjom Kuharićem, kojemu je 21. srpnja 1976. poslao pismo u povodu svečanosti u marijanskom svetištu Gospe od Otoka prigodom tisućite obljetnice smrti kraljice Jelene, a na Tijelovskim danima 1978., samo nekoliko mjeseci prije nego što je postao papom, sklopio je poznanstvo (u Poljskoj) i s glavnim urednikom *Glasa Koncila* Živkom Kustićem.

Istodobno je Wojtyła, tj. papa Ivan Pavao II., njegovao vrlo bliske i prijateljske odnose s američkim politologom i strategom, teoretičarom informatičke revolucije (a od 1977. i savjetnikom za nacionalnu sigurnost američkoga predsjednika Jimmyja Cartera) Zbigniewom Brzezinskim, a (neformalno) savezništvo Vatikana i SAD-a na projektu rušenja komunizma u svijetu nastavilo se i 1980-ih, nakon dolaska Ronalda Reagana na čelo američke administracije.

Jubilejski pokret Katoličke Crkve u Hrvatskoj *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, čiji je koncept još u poznijim godinama Kraljevine Jugoslavije briljantno razradio svećenik isusovac i povjesničar (inače prijatelj zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca) Stjepan Krizin Sakač, odvijao se od jeseni 1975. do jeseni 1984. i u tih je desetak godina pripremio i senzibilizirao najšire slojeve hrvatskoga naroda (dakako, ponajprije vjernike-katolike) za velike, tektonske promjene (i u svijetu i u Jugoslaviji) što će ubrzo nastupiti. Sastojao se od pet ključnih karika ili vrhunaca, što su se jedna na drugu naslanjale u svojevrsnome gradacijskom luku, okupljajući i mobilizirajući sve veće mase vjernika. Prvom jubilejskom slavlju u tom nizu, onomu u rujnu 1976. u Solinu, prisustvovalo je 100 000 vjernika; onomu trećemu, u rujnu 1979. u Ninu, 200 000 vjernika (bila je to završna domovinska proslava *Branimirove godine*); a vrhunac u toj velebnoj seriji bio je Nacionalni euharistijski kongres u Mariji Bistrici, u rujnu 1984., na kojem se okupilo 400 000 (po procjeni tadašnjih vlasti oko 250 000) vjernika. Ovaj posljednji događaj bio je ujedno i svojevrsna anticipacija (ali bez eksplicitnih političkih prizvuka) općenarodnoga referenduma za hrvatsku državnu neovisnost, koji će se u svom punome i doslovnom značenju održati godinu i pol dana nakon pada Berlinskog zida – tada već u osamostaljenoj hrvatskoj državi – u svibnju 1991.

Darko Hudelist u svojoj knjizi *Rim, a ne Beograd* – što je bila nikada u javnosti izrečena krilatica jubilejskoga pokreta *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, s osnovnom porukom da stvarni glavni grad Hrvata nije glavni grad SFRJ i SR Srbije Beograd nego Rim, tj. Vatikan (u širem smislu riječi Zapad) – opisuje i raščlanjuje povijesne pretpostavke toga pokreta, dubinski portretira njegove glavne protagoniste (među kojima je posebno mjesto zauzimao glavni urednik *Glasa Koncila* don Živko Kustić), višeslojno analizira i preispituje njihovu motivaciju, precizno rekonstruira glavne etape i dionice pokreta, uspoređujući ih i povezujući s ključnim i prijelomnim zbivanjima u SFRJ i svijetu, u to isto vrijeme... Iz Hudelistove knjige jasno proizlazi da je osnovni koncept pokreta *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* utvrđen i razrađen u redakciji *Glasa Koncila* u Zagrebu (dakako, na teorijskim i povjesničarskim zasadama Stjepana Krizina Sakača), ali da ni približno ne bi polučio tako velik i fantastičan uspjeh da ga nisu prepoznali i s njime se identificirali svi hrvatski biskupi i cjelokupno hrvatsko svećenstvo, a zajedno s njima i velika većina hrvatskoga naroda.

Bila je to sveopća mobilizacija većinskoga, katoličkog dijela hrvatskog naroda, usuret radikalnim promjenama u zemlji (tadašnjoj SFRJ) i svijetu, koja će na kraju dovesti do konačnog stvaranja (i međunarodnog priznanja) samostalne hrvatske države.

A kako je jubilejski pokret *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* bio utemeljen na nekoliko (četiri do pet) čvorišnih točaka iz hrvatskoga ranoga srednjeg vijeka, dakle u najranijem razdoblju hrvatske povijesti, kad je Hrvatska bila samostalna država (sve do *Pacta conventa* iz 1102.) i kad su njome vladali vladari iz narodnih dinastija, Hudelist nam u svojoj knjizi ispisuje, u najširem smislu riječi, i stranice povijesti spasenja hrvatskoga naroda, upozoravajući na isprepletenost i međusobnu uvjetovanost povijesti Katoličke Crkve u Hrvatskoj i „svjetovne” hrvatske narodne povijesti, od „nulte točke” povijesti Hrvata (641.) naovamo. Utoliko je knjiga *Rim, a ne Beograd* nezaobilazno povijesno štivo – i pravo otkriće – kako za one koje zanima Katolička Crkva u Hrvatskoj (i u svijetu), tako i za one koji žele dublje ući u tajnu funkcioniranja „mehanizma” naše i svjetske povijesti u širem smislu riječi, u ono prijelomno doba, prije četrdesetak godina, kada se postupno oblikovao svijet u kojem danas živimo.

Darko Hudelist kratko se osvrće i na ocjene i prosudbe velikih jubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* prvoga hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, koji je vrlo pažljivo pratio što i kako Crkva radi, što promiče i što zagovara. Dovoljno je spomenuti propovijed nadbiskupa Kuharića, održanu u prigodi proslave *Jelenine godine* u Solinu koju je u svojem *Osobnom dnevniku* popratio bilješkom: „Kakav trenutak hrvatske povijesti!!!” Bilježi također i Kustićeve riječi iz njegova uredničkog komentara kako je za uspjeh NEK-a u Mariji Bistrici bila najzaslužnija želja hrvatskoga naroda „da zajedno posvjedoči svoju vjeru, da se uz Božju pomoć utvrdi u ljudskom dostojanstvu, u svojoj narodnoj i kulturnoj samobitnosti”. Prema Hudelistovim riječima, Tuđman je bio itekako svjestan duboke, kulturno-civilizacijske pozadine jubilejskoga projekta *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, shvativši bit i glavnu poruku toga projekta. Kao tadašnjem disidentu i zagovorniku hrvatskoga osamostaljenja svakako su mu odgovarale sve one sastavnice toga projekta koje su upućivale na neovisnost hrvatske države. Istina, u tome se nipošto ne iscrpljuje značenje tih proslava, tih veličanstvenih obilježavanja nadnevaka u povijesti hrvatskoga naroda i Crkve u tom narodu. Važnosti tih svečanosti trebali bismo biti svjesni i danas, bez obzira na to što su Hrvati uspostavili svoju državu.

Briga i zauzimanje Crkve za svoj narod tim činom ne prestaje. Hudelist ispravno zaključuje kako su veliki jubileji, istina, bitno pridonijeli jačanju ideje o hrvatskoj državotvornosti, ali su istodobno svojim značenjem znatno širi: pripremaju nas i za novo vrijeme u kojem će nastupiti neki novi izazovi, neki novi odnosi u svijetu u kojem se možda hrvatska država više neće poimati u njezinu tradicionalnom značenju, ali će i hrvatski narod i hrvatsko društvo biti itekako potrebiti spasenjskoga djelovanja Crkve.

Božidar Petrač

